

Odpověď na zasláno páně Kvapilovo ze čtvrtého čísla Literárních listů

Ve čtvrtém čísle těchto listů provádí pan Jaroslav Kvapil kalendářový důkaz, že Hauptmannovo pohádkové drama „Potopený zvon“ *nemohlo* ani mít vlivu v jeho „Pampelišku“. Netýká se sice mne celá ta historie, ale, poněvadž pan Kvapil chce mít už jednou skončeno „to hledání cizích vlivů a vzorů“, jsem ochoten přispěti i já svou troškou k tomu žádoucímu resultátu a povědět, co o tom vím a si myslím.

Tedy i já nevidím žádné *ideové, kompoziční* filiace mezi Potopeným zvonem a Pampeliškou, ale slyšel jsem v ní *několik veršů*, které zněly echem Hauptmannových vysokých hor ze Zvonu, které chytaly nějak jejich touhu i sen, které nám slihovaly myšlenkovy i citový rozhled obdobný Hauptmannovi. Ovšem drama ve *stavbě a struktuře* své nesplnilo tento slib: není v něm nejen té slibované, ale žádné perspektivy vůbec. A proto jsem napsal, že ty verše jsou nějaké vnější, neorganické, že to „Slunce“ z Pampelišky je pouhý verš, pouhé slovo a dekorace, nanejvýš docela nahý, empirický fakt, že na podzim hasne a hyne . . . kdežto u Hauptmanna je to sám *problém a idea hry* . . . To jeho Slunce je *nový kull, nový názor života a světa*. Rozumíte mi? O žádnou ideu, žádnou kompozici tu nejde, jen o tu lapalii dvou tří dekoračních veršů.

Pan Kvapil dokazuje, že *ani ty* nemohly v něm být vyvolány nebo navoděny Hauptmannem, neboť Pampelišku zadal prý 3. listopadu 1896. Hauptmannův Zvon nemohl čísti před 2. prosincem t. r. A dovolává se knih divadelní kanceláře.

Pravda a všechno v pořádku. Ale pravdou je také něco, co pan Kvapil *zamlčuje* a co jeho vývody podstatně zeslabuje. Pan Kvapil skutečně zadal Pampelišku *po své* divadlu 3. listopadu — ale *tato* Pampeliška nespátřila divadelní prkna. Tato první její verše byla *psána prózou*, jak se ví obecně v literárních kruzích pražských, a byla p. Kvapilovi *vrácena*. V *prosinci 1896*, tedy v době, kdy Hauptmannův Zvon měl již několik vydání a byl obecně znám, *přepracovával* p. Kvapil prózovou verši Pampelišky v *druhou, veršovou*, kterou zadal, tuším, *v lednu 1897* a kterou jsme viděli na divadle, četli v knize a o níž jsem já psal také, jako všechna kritika, svou úvahu. V *tuto druhou verši mohl* tedy zcela dobře působiti Hauptmannův Potopený zvon, alespoň v tom smyslu, jak jsem psal ve svém referátě a píšu dnes ve svém zaslání. Q. E. D.

Proč o tom všem píšu? Proto, že na mne padl z toho nepodařeného kalendářového důkazu p. Kvapilova takový tíživý, dusný smutek, kterého se chci těmito řádky zbýt. Je mi totiž strašně smutno z toho, že se proti mně někdo brání důkazem — kalendářovým. Může tak činit někdo, kdo mne čte? Což vystupují jako policejní zřízence? Což není jasno, že mi jde jen o filiaci *idejí a forem uměleckých*? Ten kalendářový důkaz p. Kvapilův je symbolický pro starší generaci. Proti diskusi o idejích, kterou jsme si chtěli vyřizovat s nimi své bolesti, vždycky takový — kalendářový důkaz. Chtl jsi debatu o principech a architektuře ideové a bůhví o jakých nezemskostech, a tu máš — odpoví se ti — kalendářovým důkazem!

12. prosince 1897

Odpověď p. F. X. Šaldy

K předchozímu listu p. Kvapilovu odpovídá náš spolupracovník a recensent „Pampelišky“ toto:

1. Pan Kvapil *příznává mlčky* a tím potvrzuje ve svém posledním listě, jinak s notářskou přímo důvtipností stillisovaném, *v jádře všechno, co jsem turdíl*, totiž: že byly *dvě verše, dvě formy* „Pampelišky“ (první zčásti prozaická, zčásti veršovaná; druhá jen veršovaná), že „Pampeliška“ ve versu první byla sice zadána 3. listopadu 1897, že v ní však *nebyla provozována*, nýbrž ve versu druhé, a že tuto druhou versu pořizoval p. Kvapil *v době*, kdy již „Potopený zvon“ Hauptmannův čísti a znáti *mohl*.

2. Ustupuje tedy p. Kvapil mlčky od svého prvotního *důkazu* (že Hauptmannův „Zvon“ *ani znáti nemohl*) a obmezuje se na *pouhé tvrzení*, že „Potopený zvon“ fakticky neznal v době, kdy přelíval Pampelišku do druhé formy — tvrzení to, jež mu věřiti můžeme, ale nemusíme.

3. „*Vrátilo-li* mu divadlo první prosaickou formu Pampelišky, či *vyžádal-li* si jí p. Kvapil sám, poradili-li mu jiní ku přepracování či přišel-li na tuto myšlenku sám, je v našem sporu hostejno. Rozhodný je jen fakt, že „Pampeliška“ *nebyla provozována* v té formě a versu, v níž byla zadána.

4. Tvrdí-li p. Kvapil, že druhý text veršovaný *neliši se ničím* od prvního prosaického až na rytmus a rýmy — musí se tomu znatel jen usmát. Což lze opravdu *slovo za slovem* přelít z prózy do veršů, nota bene do *rýmovaných* veršů? A neznamená již taková zásadná změna formy *sama o sobě*, i kdyby básník nechtěl tomu *vědomě a úmyslně, změnu náladu, stylu, ozduši*?

5. Pan Kvapil vzdává mi na konci listu za pozornost, již jsem mu věnoval, komplimenty, které mu, jak v této situaci nemohlo ani jinak být, zhořkly trochu v ústech. Lituju jen, že nemohu jich přijmout, *poněvadž mně nepatří* a poněvadž se mi jich dostalo jen omylem.

Já totiž věnuju p. Kvapilovi *stejně pozornosti jako každému jinému autorovi*, o jehož práci mám z mandátu p. redaktora těchto listů psát — *nic miň, nic víc*. Ujišťuji p. Kvapila, že se u mne v tomto směru netěší přes všechnu svou originalitu a genialitu žádnému zvláštnímu privilegii a že se *starám, po případě nestarám* o něho, jako o *každého jiného smrtelníka*, o jehož práci mám referovat: *totiž že ji pozorň přečtu, nebo vyslechnu v divadle. Nic víc, nic miň*.

Zejména ujišťuju p. Kvapila, že nepodplácím jeho služebnictvo, abych si opatřil informace o jeho chystaných arcidílech, a že neživím se zpravodajstvím z jeho básnické dílny do světových žurnálů a divadelních agentur.

6. Dík p. Kvapilův za moji informovanost patří tedy jiným kruhům a na jinou adresu. P. Kvapil vzpomene si snad laskavě, že své práce, dříve než je zadá divadlu, rád dává číst nebo předčítává a dává posuzovat různým *svým známým literátům a referentům časopiseckým i novinářským*, a že těm tedy je přirozeně známo faktum dvojí formy „Pampelišiny“ . . .

Nuže, tak je tedy rozluštěna záhada, odkud jsem zvěděl o tomto mysteriu, a ujišťuju p. Kvapila, že jsem o něm zvěděl čirou náhodou, bez každé snahy a námahy. Nepublikoval bych ho býval vůbec, kdyby mne k tomu *nevyzval* skoro p. Kvapil sám svým přestřeleným, nepodařeným, kalendářovým důkazem.

Doufám, že po tomto vysvětlení ušetří mne p. Kvapil nadále dvojsmyslnými poklonami, jež se chtějí tvářit nesmírně superiorně a ironicky. Nemají k tomu, jak jasně vidí nyní, naprosto žádné příčiny.

Praha, 9. ledna 1898

O umění, poesii, socialismu, charakternosti, inteligenci i radikalismu v uvozovkách i bez nich, chlebařství a histriónství i jiných ještě věcech božských, lidských i ďábelských

Redakci Radikálních listů a p. Václavu Hladíkovi za rámeček — od F. X. Šaldy.

Píšu několik slov obrany a vysvětlení jako odpověď na nepravdivé, falešné a fanatické útoky p. Hladíka v „zaslánu“ Nár. listů z 9. května a Anonyma (ten rytířský pán se totiž zapomněl pod svůj elaborát podepsat) z 38. čísla Radikálních listů.

Píšu je nerad, s nechutí, s hnusem. Řekl jsem si jednu chvíli: Nač odpovídat? Vždyť jsou to jen nepravdy, překrucování, nepochopení, urážky, bombast a pathos pro druhou galerii. Nač se namáhat? Ti lidé potřebují kraválů a útoků pro svůj krám a obchod — jim nelze vůbec nic vysvětlit, poněvadž *a priori* neposlouchají, neuvažují, nemyslí.

Řekl jsem na př. zcela jasně v protestní schůzi v Typografické besedě, že nemluví jako *politický straník a stoupenec* sociální demokracie, že stojím pouze na *stanovisku uměleckém*, že jen s něho — a vykládal jsem, jak a proč — protestuju proti vylučování sociální demokracie z Národního divadla a šlře proti monopolisaci umění pro určité vrstvy a kasty národní.

A kdo si toho všiml?

Nikdo.

Poněvadž dnes neumí se nikdo v jistých kruzích v Čechách dívat na žádný veřejný čin a projev *čistě, nezaopatřeným, nepodezíravým zrakem*, poněvadž nevěří nikdo v *spontánnost a samoúčelnost* žádného skutku, poněvadž každý jedná s tak složitou matematickou motivací, v takové do posledního zlomku vypočtené asociaci, že nevěří, že může někomu běžet pouze o projev ideje a obhájení vnitřní určitě, konkrétní pravdy. Tak se žije v klikách a koteriích, že se podezírá každý skutek jako strategický manévr, že neplatí žádný skutek nic *sám sebou*, že se neváží jeho myšlenkový *vlastní kurs důvodů a pravdy*, nýbrž jen *postrannost spojenecké konstelace*. Došli jsme tak daleko v klikaření a stranictví, že nikdo se neptá: *co řekl?*, ale každý: *kdo vedle něho stál?* a ještě častěji: *kdo s ním nestál?*

Ten hnusný, morový puch strategického manévrování, to podezíráni z anonymního spikleneckství a klikaření, ta ztracená čistota a naivnost nazírání a cenění výroku pro výrok, pro pravdu a důvod jeho — jen to mne přimělo k tomu, že jsem vzal pero do ruky.

Lítost, že není již dnes v jistých kruzích v Čechách duše, která by dovedla pochopit, že mohou být lidé, kteří se sejdou bez úmluv, bez koalicí, bez plánů a pokoutních myšlenek o zisku, kteří se sejdou na minutu, aby se pak zase rozešli, které svede idea, o jejíž vyřknutí a obhájení běží, a kteří, když je toto *unum necessarium* vyřízeno, klidně se rozejdou, zítřka se o sebe nestarají a po případě pozejtří — káže-li to jiná idea — spolu se bijí jako se bili předevčirem.

Jen lítost, že se nerozumí této *bezzájmovosti a této samoúčelnosti ideje* a že naopak kupci a klikaři pohazují ji nadávkou bezcharakternosti — jen to mne posadilo k psacímu stolu.

Jen to, abych řekl přímo, otevřeně a pak za sebe: Podepsal jsem protestní schůzi a nestaral se o to, kdo ji *podepíše* nebo *nepodepíše vedle mne*, poněvadž jsem neuvažoval s nimi bunt a spolek, nýbrž odpovídal poctivě na položenou otázku: či je Národní divadlo?

Mluvil jsem na schůzi, jak jsem řekl hned na počátku, s hlediska *uměleckého a kulturního pokroku* a ne z politického stranictví a spikleneckství. Mluvil jsem proto, poněvadž vytlačování sociální demokracie z Národního divadla mne rozhořčilo a rozrušilo, mne jako *člověka a individuum*, jako *srdce a duši*. Mluvil jsem za sebe, svůj hněv a svoji lítost — bez ohledu, kdo mluvil přede mnou a kdo bude mluvit po mně — mluvil jsem *sebe* a ne kolektivní program ani smluvený manévr.

Tato řeč bude se snad těžko chápat klikařům a straníkům — ale je již tomu tak: nevzali jsme ani závdavek, ani rozdělené partesy na koncert.

Svůj *ryze lidský* hněv a *ryze lidskou a uměleckou* lítost přišel jsem vydat na schůzi té inteligence v husích nožičkách (kterých sazečský vtíp zplagovaly Radikální listy po loňských vlasteneckých denících). A hlavně lítost a hněv za zubožené umělecké bilance našeho divadla.

Dlouho pozoruju jeho umělecký úpadek a dlouho si hledím vyanalyzovat jeho příčiny. A vidím, že je v první řadě jím vinno *obecenstvo, buržoasie pražská*, dav bez uměleckého charakteru a polarisace, nejhorší materiál, jež si lze představit. Bez každé kultury citové i umělecké, přitom hloupě blaseovaná, superiorně domyšlivá a pitvorně prázdná, jakou dovede být jen moderní parvenu, který ve falešné pseudo-civilisaci ztratil přirozený lidský cit a nenabyl náhradou za něj skutečnou kulturu vkusu a uměleckého vnímání, jichž lze dospět vcelku jen tradicí, dlouhou prací, trenáží celých generací.

A zde jsem hned u druhé příčiny naší divadelní mizerie: u *žurnalistické kritiky*, která je jen trpným echem dojmů a pocitů, zdání a klamů, nepochopení a lenosti obecnstva, která místo aby šla před ním, připravovala je, zasvěcovala v latentní krásy, jež unikají jeho tuposti — lichotí mu a činí z něho neprozřavě instanci rozhodující bez odvolání o umělecké hodnotě. Ano, obecenstvo je systematicky kaženo tou kritikou, která je jen prodloužením jeho nemyšlivosti a jeho kuloárního žvastu, která přezvykuje jeho bonmoty a napodobí jeho afektovanou nedbalost a mělké požívavé lenošství.

Řada nejlepších moderních prací dramatických měla díky těmto dvěma spojencům: kritice i obecnstvu úspěch prostřední neb podprostřední a řada smrtelných hříchů proti poesii a umění vyprodané domy.